

Република Српска
Општина Требиње
Одјељење за привреду и друштвене дјелатности

П Л А Н
развоја социјалне заштите у општини Требиње,
2003-2005. год.

Требиње, март 2003. год.

Приједлог трогодишњег Плана развоја социјалне заштите у општини Требиње (2003-2005) урадило је Одјељење за привреду и друштвене дјелатности и Управни одбор пројекта “Реформисање система и структура режима централне и локалне социјалне политике у БиХ“ - Требиње (радна група).

У општини Требиње од 2001. године имплементира се DFID-ов пројекат “Реформисање система и структура режима централне и локалне социјалне политике“. Управни одбор пројекта Требиње усвојио је План на сједници одржаној 10.03.2003. године.

На основу члана 82. став 1. Пословника Скупштине општине Требиње (“Сл. гласник општине Требиње“ број 2/00) Скупштина општине Требиње на сједници одржаној дана 22. 05. 2003. године, донијела је

ПЛАН развоја социјалне заштите у Општини Требиње, 2003-2005. год.

С А Д Р Ж А Ј

I	Увод.....	4
1.	Циљ.....	4
2.	Доношење плана.....	4
II	Услови и окружење.....	4
1.	Становништво.....	4
2.	Економско стање.....	5
3.	Развијеност здравствених и образовних капацитета	5
4.	Капацитета социјалне и друге заштите.....	6
5.	НВО сектор	6
III	О пројекту	7
IV	Корисници	9
1.	Законски корисници	9
2.	Приоритетни корисници	10
2.1.	Приоритетне групе и активности за општину Требиње.....	10
V	Помоћ и услуге	11
VI	Основни циљеви	13
1.	Управљање и координација	13
2.	Клијент и систем усмјерен на клијента	14
3.	Законски облици социјалне заштите	15
3.1.	Развој институционалних капацитета	15
4.	Досадашњи развој и други облици социјалне заштите	16
5.	Партнерство и развој мрежа	18
6.	Пројектне активности у заједници (ПАЗ-ови).....	20
7.	Особље	21
8.	Развој квалитета услуга	21
9.	Финансије	22
10.	Информисање и аналитичко истраживачка дјелатност.....	23
11.	Реализација плана и мониторинг	24

Анекс 1

План активности у општини Требиње	25
--	-----------

I УВОД

1. Циљ

Циљ овог плана је да ојача режим социјалне политике, посебно сегмента социјалне заштите, да унаприједи планирање социјалне политике и оснажи општинско управљање социјалним сектором пружањем социјалних услуга и административних питања у општини Требиње; развија и омогући партнерство на нивоу заједнице и активности у заједници између актера цивилног друштва и општине промовишући и развијајући ефикасне и одрживе методе и облике подршке корисницима који полазе од њихових потреба и развијају се у заједници, а усмјерени су према најугроженијим и доприносе смањењу сиромаштва и социјалне неједнакости. Такође, постоји и секундарни циљ овог плана, а то је да информише локалну заједницу и подиже свијест о питањима социјалне заштите на локалном нивоу. Коначно, овај план омогућава широј заједници да се укључи, разумије и стекне бољи увид у сектор социјалне заштите.

2. Доношење плана

Доношење Општинског плана развоја социјалне заштите (ОПРСЗ) за период од три године је једна од крупних активности која је усаглашена на локалном нивоу с циљем унапријеђења социјалних услуга. Овим се планом узимају у обзир локалне потребе и капацитети актера и јачање партнерства на нивоу заједнице. План ће се ревидирати једном годишње. Израз је заједничких напора и консултација свих сектора у развоју партнерског приступа и стратегије социјалне заштите на локалном нивоу. План је резултат дуге и детаљне анализе организације пружања услуга на локалном нивоу и ситуације која укључује консултације у којима учествују представници локалне заједнице, локалних власти, НВО и приватног сектора, остали чланови друштва и корисници услуга.

До врло важних ставова се дошло кроз анализу постојећих докумената у првом реду Заокруженог извјештаја прегледа и анализе стања и потреба у социјалној заштити у општини Требиње, те закључака радионица које су се бавиле анализом стања, могућим правцима развоја, британским моделима пружања социјалних услуга и идентификацијом развоја домаћих ресурса за промјену искуства. На развој плана значајно су утицала мишљења корисника исказана кроз различите активности пројеката који се имплементирају у локалној заједници и преко властитих удружења и асоцијација.

Како се у вријеме доношења овог плана ради и на стратегији развоја општине, сигурно је да ће циљеви развоја социјалне заштите развијени у плану бити уграђени и у стратегију, а да ће неки стратешки правци служити за промјене у плану. Општина Требиње доноси овакав план по први пут, што значи прихватање другачијег начина посматрања социјалне заштите и свестрано укључивање у њену реализацију.

II УСЛОВИ И ОКРУЖЕЊЕ

1. Становништво

1.1. Процјењује се да на површини од 858 км² у општини Требиње данас живи око 35.000 становника насељених у 140 насеља, и да 35 становника просјечно насељава један км². Пошто су у току интензивне миграције расељеног и избјеглог становништва присутна је тенденција опадања броја становника. У граду живи преко 26 000 становника и осим села Петрово поље и Ластва остала села су, већим дијелом, слабо насељена и напуштена.

У Требињу се годишње у просјеку рађа 350 до 440 дјеце, а истовремено умре од 300 до 350 особа.

1.2. Ово је општина која спада у ред општина у БиХ које имају најстарије становништво. Процјењује се да је преко 21% становника старије од 60 година. Старење становника се стално продубљује и последњих година је потпуно изражено миграцијама млађих људи и великим бројем жртава у средњовјечној популацији као и опадањем броја дјеце до 10 година.

1.3. Особе женског пола чине већи дио становништва општине, посебно у старосној доби преко 60 година.

1.4. Национална структура становништва је готово хомогена, преко 30 000 је Срба, неколико стотина су Бошњаци, Хрвати и Црногорци. Остале националности су занемарљиве.

1.5. У току су интензивне миграције расељеног и избјеглог становништва тако да се не може говорити о тачном броју ових лица у општини. По попису из 2000. године у Требињу је живјело 6 867 расељених и 200 избјеглих лица. Од овог броја последње двије године неколико хиљада су повратили своју имовину, односно трајно ријешили свој статус, а истовремено је више од 75% ранијих становника Требиња, који су расељени у току рата, повратили своју имовину али у највећем броју лично је не користе.

1.6. Просјечна насељеност не даје слику просторне распоређености. Највећи број становника живи у граду, а осим села удаљених 10 км од града друга села су слабо насељена и углавном их насељавају стари људи, и села имају лоше комуникације са центром, а немају властиту инфраструктуру.

1.7. У овим крајевима породица је била снажна ћелија живота са израженом породичном солидарношћу међу члановима и подијељеним улогама. Њена бројност одавно није велика, а процес смањења је заустављен погоршањем материјалне ситуације и немогућности запошљавања младих чланова, а тиме и економског осамостаљења. Данас у Требињу живи око 8 800 домаћинстава, а просјечни број чланова по домаћинству је 3,5. Међутим, у популацији старијих изражен је број оних који живе сами (око 1/5) односно немају породицу која би могла о њима бринути.

1.8. Образовну структуру становништва карактерише високо учешће особа са средњим образовањем (једна трећина у средњој старосној доби преко 15 година) и релативно мали број неписмених (мање од 5%). Више од 8% имају завршену високу или вишу школу, средње образовање наставља око 90% свршених основаца, 80% завршава средње образовање, а до 2% становника припада студентској популацији. Образовна структура говори о значајним кадровским ресурсима које посједује општина.

1.9. Учешће запослених лица у укупном становништву представља важан индикатор економског и социјалног развоја. Требиње има значајно већу стопу запослености у односу на Републику Српску (око 25%). По званичној статистици укупно је запослено 8 504 лица од чега је највише у прерађивачкој индустрији и у производњи електричне енергије. Непривреда запошљава готово једну четвртину запослених. Статистички подаци не дају стварну слику запослености. Процјењује се да је у Републици Српској око 41% запослених у незваничном сектору (непријављени у јавном и приватном сектору, сивој економији и црној економији).

1.10. На евиденцији Завода за запошљавање тренутно се налази 2 350 лица, од чега је 1 251 особа женског пола. Највише незапослених је са средњом стручном спремом и квалификованих радника (1 733), а готово 200 је са вишом и високом стручном спремом.

1.11. Број лица која уживају пензију креће се око 6 000. Најбројнији су пензионери који остварују пензију код Фонда пензијског осигурања Републике Српске (5 780), а око 300 пензионера прима пензију из земаља бивше Југославије (највише Србије и Хрватске) и трећих земаља. Просјечна висина пензије је око 120,00 КМ, с тим да 1/3 пензија је у висини од 80,00 КМ.

1.12. Сталних корисника права из социјалне заштите као и социјалних услуга је око 1 200 и углавном се ради о старим особама, материјално необезбјеђеним и без породице, дјеци без родитељског старања и угрожених породичном ситуацијом, инвалидним особама и другим особама у стању социјалне потребе. Материјално обезбјеђење за кориснике износи 40,00 КМ.

2. Економско стање

2.1. По економским параметрима општина Требиње спада у ред развијенијих општина Републике Српске. Основни привредни капацитети су Индустрија алата која запошљава 1 860 радника, затим Новотекс - текстилна индустрија конфекције са 1 340 радника, Хидроелектране на Требишњици са снагом од 532 MW или 60% укупне инсталисане снаге хидроцентрала Републике Српске. У привреди још значајно партиципирају грађевинарство са 642 радника, трговина, угоститељство, те саобраћај и везе.

2.2. Пољопривреда у Требињу не представља значајну привредну грану у било којем њеном сегменту. Постоје релативно мале површине ораница, главни пољопривредни гигант Попово поље је у току рата потпуно уништен и није успио да се опорави, сточни фонд је врло скроман и споро се обнавља.

2.3. Посљедњих година није мали број људи који сопствену и егзистенцију својих породица остварује бавећи се разним трговинама које нису евидентирани, опорезоване или које су противзаконите. Процјена је да по основу сиве економије у Требињу издржавање остварује преко 300 породица, од којих највећи број зарађују просјечне зараде у висини просјечних плата, а мањи број остварује енормне приходе бавећи се углавном црном економијом.

2.4. Просјечна плата на нивоу општине у оквиру је просјечне плате на нивоу Републике Српске - око 340,00 КМ. Њену висину одредиле су врло ниске плате у привреди (око 100,00 до 200,00 КМ) осим производње електричне енергије (око 500,00 КМ) и веће плате (од 400,00 до 600,00 КМ) у ванпривреди (јавна управа, финансијске организације, здравство, образовање и сл.).

3. Развијеност здравствених и образовних капацитета

3.1. У три основне школе образује се 3 230 ученика који су распоређени у 115 одјељења у три смјене. У већим селима раде подручне школе (4) као дио градских школа. У основним школама запослено је 185 наставника.

3.2. У Требињу постоје три средње школе са 1 785 ученика и средњошколским образовањем добија се више занимања (опште гимназијско образовање, угоститељско - трговачка занимања, медицинска, економска, техничка, електро и др.).

3.3. На два факултета (Факултет за производњу и менаџмент и Ликовна академија) студира око 300 студената, а повремено и други факултети организују одјељења у Требињу.

3.4. Основне школе, поред наставног особља запошљавају и педагоге који заједно са другим васпитним особљем организују педагошке службе које представљају најистуренији дио школа у сарадњи са заједницом и прве сараднике социјалним службама.

3.5. Здравствену заштиту грађани остварују у двије јавне установе и више приватних поликлиника и амбуланти. Терцијална заштита се остварује у Клиничким центрима Србије и Црне Горе и Клиничком центру Српско Сарајево.

Примарна здравствена заштита се реализује путем 19 служби Дома здравља, и у њој је запослено 180 особа од чега је 30 љекара.

Секундарна здравствена заштита се остварује у Општој болници која има 13 одјељења и служби са 320 запослених од чега су 52 љекара.

3.6. Са аспекта потреба социјалне заштите важно је истаћи капацитете здравства који су директно у функцији социјалне заштите. То су службе примарне здравствене заштите за кућну његу и кућно лијечење, службе за здравствену заштиту жена и дјеце и Центар за ментално здравље. Ове службе пружају здравствене услуге и једном дијелу корисника социјалне заштите и блиско сарађују са социјалним службама и тренутно настоје да унапријеђују методе заједничког пружања комплементарних услуга.

4. Капацитети социјалне и друге заштите

4.1. Једина јавна установа социјалне заштите у општини је Центар за социјални рад који запошљава 17 особа и развија више различитих програма подршке корисницима користећи законске оквире, али и друге могућности и видове подршке. Као потврду тога треба истаћи Центар за дјецу и омладину са посебним потребама, и кућну његу, два програма који представљају нове институционалне форме организованих капацитета.

Од могућих других просторних ресурса нужно је навести објекат Дома пензионера који служи за смјештај расељених и старих лица и може да постане центар за развој услуга за старе особе.

4.2. Дневним збрињавањем дјеце бави се једна јавна установа капацитета 300 дјеце и више новооснованих приватних играоница, радионица и вртића које збрињавају око 100 дјеце.

4.3. У важне капацитете социјалне и дјечије заштите спадају корисници са својим могућностима, професионалци који пружају услуге, волонтери и сарадници из различитих облика организовања грађана. Ови капацитети броје више стотина људи са различитим нивоима образовања, различитих занимања, али и са великим ентузијазмом и неисцрпном енергијом.

5. НВО сектор

НВО сектор у општини Требиње би се могао сврстати у средње развијен, узимајући у обзир стање у осталим дијеловима БиХ. Активно дјелује 11 НВО-а од којих су три веома успјешна, а остали су мање развијени. У табели је дат преглед најважнијих невладиних организација са годином оснивања и основним подручјем дјеловања.

Редни број	Име организације	Година оснивања	Подручје дјеловања
1.	Солидарност за југ	1996.	Побољшање економског, еколошког и социјалног окружења уз демократске промјене
2.	Лига за заштиту приватне својине и људских права	1997.	Питања људских права и приватне својине сваког појединца у заједници и правна питања
3.	Удружење родитеља дјеце и омладине са посебним потребама	1998.	Питања дјеце и омладине са посебним потребама уз пружање услуга и олакшица које су потребне овој категорији, као и укључивање хендикепираних особа у заједницу
4.	Форум младих града Требиња	2001.	Побољшање економског, социјалног, културног и сваког другог облика живота младих у друштву
5.	Женски центар	2002.	Подршка женама и дјеци жртвама насиља кроз економске пројекте и заговарање промјена законске регулативе у циљу побољшања њиховог статуса
6.	Оаза	1998	Побољшање положаја жене у друштву
7.	Нуклеус	2002.	Побољшање положаја жене у друштву кроз унапређење и промовисање људских права жена и сарадњу при измјенама законских оквира везаних за питања жена
8.	Удружење избјеглих и расељених сарајевских Срба	1997.	Помоћ и подршка избјеглим и расељеним сарајевским Србима
9.	Цицибан	2002.	Дјечије играонице и Дневни центар за дјецу
10.	Коло српских сестара	1991.	Услуге за старе и подршка женској дјеци и омладини
11.	Међуопштински Савез слијепих и слабовидних лица Требиње и Љубиње	1962.	Окупљање слијепих и слабовидних лица и пружање разних врста помоћи

Поред набројаних организација постоји и више других организација и удружења окупљених око заједничких потреба и интереса, а које су од значаја за систем социјалне заштите.

Сарадња НВО-а је сасвим коректна, мада не постоји добро организован и обавезујући тј. званичан начин комуникације између њих. У прошлости је постојао савјет невладиних организација са подручја ове општине под називом “Форум југ” који се сада састаје веома ријетко или чак никако.

Подручја дјеловања ових НВО-а су разнолика и обухватају људска права, демократизацију, питања младих, промовисање мале привреде, питања жена и дјеце жртава насиља, питања младих са посебним потребама, екологију итд.

О учешћу у социјалном сектору довољно говори податак да од 8 ПАЗ-ова одобрених од DFID-а, носиоци пројеката у 5 случајева су НВО-и. Наравно, статуте ових и осталих организација одобравају и охрабрују њихово учешће у социјалном сектору. Међутим, у зависности од актуелног донатора, као што је случај са DFID-ом, имплементирају се пројекти које тај донатор финансира. То значи да је потенцијал НВО-а по питању социјалних услуга слабо искориштен због недостатка финансијера тих услуга и одређености невладиних организација да се боре за донације међународних организација не тражећи довољно своје мјесто у локалним структурама и изворима.

Невладином сектору дјелимично припада и Црвени крст који има дугу традицију у Требињу и врло присутне програме социјалних услуга за старе, материјално угрожене, дјецу и омладину.

III О ПРОЈЕКТУ

У ситуацији када се БиХ и даље суочава са високим степеном сиромаштва, незапослености и социјалне искључености, укључујући процес приватизације, постоји потреба за фундаменталним реформама у сфери социјалне политике. Тренутно је политика одлучивања о бенефицијама одвојена од одговорности обезбјеђивања услуга и повећања средстава, тако да ова одвојеност лоше утиче на усклађеност бенефиција са буџетским ограничењима. Реформа је могућа једино уз остварење режима социјалне политике који је финансијски одржив. Дио одговора, реакције и донаторске помоћи за подршку у процесу реформе је DFID-ов пројекат *“Реформисање система и структуре режима централне и локалне социјалне политике у Босни и Херцеговини”*.

Уважено је мишљење да се социјална помоћ која се не заснива на доприносима ефикасније додјељује када су услуге базиране на потребама, него на социјалним категоријама као што су доб, брачно стање или статус о запослењу. Сувишна администрација и вјероватноћа да много корисника који заслужују помоћ не добију никако или добију мали дио тога резултира губитком извора у процесу потраживања, а неке нејасноће су резултат и етничких граница и захтијева се посебна пажња да би се направили помаи ка разјашњењу. Порески приходи за финансирање социјалног сектора ограничени су ниским приходима у пост ратном периоду и чињеницама да се много економских активности одвија у неслужбеном сектору, и приходи су обилно потпомогнути примањима из вањских извора. Кључна компонента у процесу реформе је јачање властитих капацитета с циљем смањења зависности о иностраним донаторима.

Пилот општине пројекта, Бања Лука и Требиње у Републици Српској (РС) и Зеница и Горњи Вакуф-Ускопље у Федерацији Босне и Херцеговине (ФБиХ), су свјесне чињенице да оне, као и друге општине, морају проћи кроз процес трансформације да би могле обезбједити социјалну заштиту прихватљивог квалитета и стандарда, са комбинованом и дјелимично неформалном економијом на микро нивоу. Развојне активности на нивоу институција имају за циљ да усмјере, воде и имплементирају визију која ће бити одржива и спријечити сиромаштво. Стога, овај пројекат има за циљ да *“ојача режим социјалне политике у БиХ на централном и локалним нивоима,”* у сврху унапређења *“дјелотворне и ефикасне социјалне политике на свим нивоима, која је фискално одржива, представља социјалну иновацију и доприноси смањењу сиромаштва, неједнакости и социјалне искључености.”*

Оформљен је знатан број институционалних аранжмана за шире учешће и управљање у оквиру имплементације пројекта. Сврха ових аранжмана, који подржавају партнерство је стварање бољих услова за реформу, осигуравајући учешће и обавезу актера на свим нивоима.

Развој приступа имплементацији социјалне политике, базира се на чињеници да закон, администрација и финансије нису саме по себи циљ, него треба да “полазе од потреба клијента” и као такви треба да се побрину да клијенти добију новчане надокнаде и услуге које им припадају. Оваква филозофија и водећи принцип приступа заснованог на клијенту укључује се у континуирани развој алтернативног, рентабилног система социјалне заштите и пружања услуга путем Центра за социјални рад (ЦСР-а). Развој овог приступа укључује систем који је усмјерен на потребе и утврђен према усаглашеним критеријима вредновања на локалном нивоу, а заснован је на процјени потреба појединца. Сврха прихватања овог “приступа који полази од потреба клијента” у локалном, општинском контексту је одмицање од постојећег институционалног система пружања услуга и омогућава корисницима услуга да учествују у доношењу одлука. Ово обухвата многе аспекте из праксе Европске Уније (ЕУ) и такође одражава компромисе који из тог произилазе, а потребни су како би се могли приближити остварењу визије као селективне примјене најбољих искустава Европске Уније на локалном нивоу.

Након фазе анализе, актери на нивоу пилот општина су сасвим довољно информисани да би могли дијелити заједничку визију о будућем пружању социјалне заштите у БиХ. Једна од најзначајнијих компоненти у имплементаци-

ји пројекта је општински План развоја социјалне заштите (ОПРСЗ). Овај план је сажетак активности које ће имплементирати локални актери, на основу сагласности са препорукама садржаним у *Заокруженом извјештају прегледа и анализе на општинском нивоу*, које обухватају закључке завршних радионица из фазе анализе, а које ће се реализовати у наредне три године. Такође, приказати ће на који начин ће сва средства бити распоређена ради испуњења годишњег плана и усвајаће се на почетку сваке фискалне године. Исто тако, пројекат ће промовисати приступ евалуације резултата унутар општинских система подршке и услуга.

У оквиру имплементације пројекта формирају се радне групе које ће пронаћи рјешења за остваривање приоритетних циљева унутар сектора социјалне заштите предвиђених *Планом активности у општини Требиње*¹ (који се односи на имплементацију самог пројекта):

1. *Побољшање дјеловорности руковођења општинском социјалном политиком и пружања социјалних услуга од Центра за социјални рад (ЦСР) и Одјељења за друштвене дјелатности*

Договорени задаци за остваривање овог циља су следећи:

- Увођење формалног процеса планирања кроз развој Плана за развој социјалне заштите на општинском нивоу (ОПРСЗ)
- Развој институција који полази од потреба клијената
- Промјена дјечије заштите
- Развој Центра за социјални рад и Одјељења за друштвене дјелатности
- Развој институционалног мјештаја
- Развој сарадње између организација
- Развој механизма контроле и координације рада у систему социјалне заштите
- Финансијска и законодавна политика

2. *Учвршћивање Партнерства на нивоу заједнице*

Договорени задатак за остваривање овог циља је:

- Конструирани развој Пројекта активности у заједници (ПАЗ)

3. *Промовисање иновације у социјалној заштити на локалном нивоу*

- Стратегија о општинским комуникацијама и односима с јавношћу

Досадашње активности пројекта у општини Требиње

У првој фази, 7. децембра 2001., оформљен је и Управни одбор пројекта (УОП) од 8 чланова који представљају Општину Требиње, владине институције и невладине организације из сектора социјалне заштите, приватни сектор, као и саме кориснике услуга. Састанци УОП-а се одржавају свака три мјесеца, а до сада их је одржано пет.

Фаза анализе и процјена постојеће ситуације кроз консултативни процес и партнерство у социјалној заштити и социјалној политици на локалном нивоу трајала је девет мјесеци у периоду 2001/2002 година. Активности у првој фази су обављене у сарадњи са локалним актерима у пројекту. Резултат ове фазе је *«Заокружени извјештај прегледа и анализе на општинском нивоу»* који је основа реформских праваца

14. марта 2002. године, за све актере пројекта из општине Требиње одржана је радионица *«Анализа структуралних и системских институционалних процјена - налази и препоруке»*, на којој су презентована сазнања анализе, укључујући кључна питања и идентификоване проблеме и препоруке за будуће акције. Тиме је у пуној мјери остварен консултативни процес у дефинисању реформе социјалне заштите на локалном нивоу на основу којег је припремљен *Заокружени извјештај*.

Битна компонента активности пројекта односи се на тренинге локалних тренера и осталих актера из области социјалне заштите које су припремили и презентовали експерти из Европског института за социјалне услуге (EISS) из УК. Тренинзи су одржани у Сарајеву и на Јахорини у два циклуса у периоду мај-јуни 2002. године. Трошкови свих тренинга за актере пројекта из Требиња износе 26 236,74 КМ.

Такође, у оквиру друге фазе пројекта - фаза имплементације, важан дио пројектних активности везан је за Пројекте активности у заједници (ПАЗ) за први круг 2002/2003. Одбор за селекцију ПАЗ-ова је 3. и 4. октобра 2002. године

¹ Види детаљније анекс 1

одабрао 8 од 14 пројеката који су се пријавили на тендер, а који је био расписан у периоду 5. јули - 20. септембар 2002. године. Укупан износ средстава предвиђених за први круг ПА3-ова у Требињу износи 190.000 КМ, а укупан одобрени износ за изабраних 8 пројеката у Требињу је 186 580,40 КМ. У 2002. за њихову имплементацију исплаћено је у оквиру I рате 74 632 КМ.²

Њихово финансирање обезбјеђено је у буџету пројекта и тећи ће редовно и током 2003. године.

У периоду од 13.-20. октобра 2002. организовано је студијско путовање у УК, област Кент, за четири представника владиних и невладиних организација из Требиња које раде у социјалном сектору. Учесници студијског путовања су по повратку одржали двије радионице за локалне актере социјалне заштите. Циљ ових радионица је био да се презентују сазнања и искуства стечена током студијског путовања, као и да учесници заједно покушају примјенити та искуства на локалном нивоу. Трошкови студијског путовања за учеснике из општине Требиње су износили 7 413,50 КМ.

Укупни трошкови за горе наведене активности имплементације пројекта у општини Требиње за 2002 износе 108 282, 40 КМ.

Крајем 2002. су оформљени и тимови за евалуацију утицаја пројекта у свим пилот општинама.

Започете су и активности у вези са кампањом за односе са јавношћу и комуникације коју ће такође водити спољни експерт у сарадњи са локалним особљем које ће бити ангажовано на овом дијелу пројекта.

Према плану и програму рада УОП-а, 6. децембра 2002. године оформљена је Радна група за развој Центра за социјални рад, што представља једну од круцијалних активности у предстојеће три године имплементације пројекта.

IV КОРИСНИЦИ

1. Законски корисници

Корисници социјалне заштите, у смислу Закона о социјалној заштити су лица која се налазе у стању социјалне потребе, а нарочито:

1.1. Малољетници без родитељског старања. То су дјеца код којих су оба родитеља умрла или су родитељи спречени да врше родитељску дужност. Тренутно је 15-оро такве дјеце. Спроведене су мјере старатељства и тринаесторо дјеце је смјештено у хранитељске породице, а двоје у установу.

1.2. Малољетници ометени у физичком и психичком развоју су дјеца која због сметњи у виду, слуху, са поремећајима у говору и гласу, тјелесних оштећења, сметњи у психичком развоју, односно комбинованих сметњи имају потребу за додатним мјерама и услугама социјалног рада. До сада је регистровано 69-оро дјеце од најранијег узраста до 18 година, који су и корисници услуга.

1.3. Малољетници чији је развој ометен породичним приликама су лица чији родитељи због несрећених породичних односа, материјалних разлога или других узрока нису у могућности да им обезбједе нормалне услове за правилно васпитање, физички и психички развој. Број регистроване дјеце који су подржани из ове скупине је промјенљив и он се креће око 80. Најчешће потичу из непотпуних породица (без једног родитеља, ванбрачна рођења), теже материјално угрожених породица, породица са тешким хроничним обољењима, породицама гдје су разведени бракови и гдје је проблематично одржавање личних односа са дјецом и сл.

1.4. Васпитно занемарени малољетник је лице које због недовољног надзора и бриге родитеља, или негативног утицаја средине нарушава општеприхваћене норме понашања, а васпитно запуштени малољетник је лице које својим понашањем у већој мјери нарушава општеприхваћене норме и врши прекршаје или кривична дјела. Прва група малољетника се тешко региструје, иако се претпоставља да није мали број ове дјеце, док из друге групе тренутно има регистровано 7 малољетника и са њима се спроводе мјере психосоцијалног рада у циљу ресоцијализације.

1.5. Пунољетна материјално необезбјеђена и за рад неспособна лица су лица која немају неопходних средстава за издржавање, неспособна су за рад и средства за живот не могу да обезбједе по неком другом основу. Регистровано је око 200 ових лица која већим дијелом живе на селима и особе су старије од 60 година. Најчешће нису заснивали брак и немају чланове уже породице. Потребе су им многоструке: материјалне, здравствене, услуге социјалног рада, помоћ у кући и сл.

² Пројекти активности у заједници (ПА3) усмјерени на јачање локалног партнерства истовремено су средство остваривања самоодрживости социјалне заштите и одговорности њених актера. Зато, ПА3-ови у даљем развоју захтијевају финансијско учешће из домаћих средстава. У првом кругу ПА3-ова они су у потпуности финансирани из DFID пројекта, у другом кругу (2003) учешће домаћих средстава биће 50%, у трећем кругу 70% (2004), а после 2005 они ће у потпуности бити финансирани из локалних извора.

1.6. Стара лица без породичног старања су лица преко 65 година старости (мушкарци) односно 60 година старости жене које су самохране и којима чланови породице, ако их имају, не могу помоћи. Ово је бројна скупина и у њу поред материјално необезбјеђених спадају и пензионери и друга стара лица. Више од 1/5 старих особа укупно или око 1 200 су без породичног старања.

1.7. Одрасла инвалидна лица су лица која, услед физичких и психичких недостатака, постају потпуно или дјелимично неспособна за рад. Ово је такође бројна категорија, али дјелимично везана и за друге системе социјалне сигурности, у првом реду борачко инвалидску заштиту. У социјалној заштити регистровано је преко 220 ових лица са тешким инвалидитетом и већином потпуном неспособношћу за рад.

1.8. Лица са друштвено негативним понашањем су одрасла лица која се одају беспосличењу, скитњи, просјачењу, проституцији, алкохолизму и уживању опојних дрога. Већи број ових лица долази из других крајева, задржавају се краће или дуже и напуштају град. Таквих је годишње око 30 лица и према њима се предузимају радње које служе повратку у стално мјесто боравка. Мали број лица, углавном хроничних душевних болесника, са нашег подручја се одаје беспосличењу често нарушавајући јавни ред и мир. За њих се раде мјере збрињавања у сарадњи са здравством.

1.9. Поред посебно наведених корисника, Закон о социјалној заштити познаје и лица којима је услед посебних околности потребна социјална заштита зато што се налазе у стању социјалне потребе због ратних страдања, немогућности запошљавања, претрпљене елементарне непогоде, миграције, репатријације, смрти једног или више чланова породице, дужег лијечења у здравственој установи или су отпуштени са издржавања казне. Како је укупна материјална ситуација тешка, са бројном незапосленošћу, ниским платама, недавним ратом и сл., то је врло бројна категорија људи у стању социјалне потребе. Сваке године региструје се више од 1 000 породица које по разним основама затраже помоћ. Болест и дуготрајна и скупа лијечења и незапосленост су најчешћи узроци довођења у ова стања.

2. Приоритетни корисници

У току анализе стања, поред корисника утврђених Законом, идентификован је један број корисника које Закон није изричито навео, а који се последњих година све чешће јављају и својом тежином проблема захтјевају интервенцију заједнице.

То су жртве насиља у кући - жене и дјеца, дјеца и омладина која су у опасности од навикавања на дрогу и алкохол, дјеца у сеоским подручјима, затим одрасле особе са менталним проблемима или потенцијалним проблемима са менталним здрављем и одрасли са проблемима оvisности о дроги и алкохолу. Обимност и тежина проблема ових корисника није изражена и не постоје планиране и координисане активности на његовом рјешавању. Без обзира на законска рјешења, постоји потреба свеобухватног сагледавања ових права и уврштавања корисника у приоритетне кориснике услуга.

У оквиру ПАЗ-ова се покрећу иницијативе за истраживање ових појава и први званични резултати се очекују у току имплементације пројекта, последице чега ће се моћи и развијати стручни приступи и планови.

2.1. Приоритетне групе и активности за општину Требиње

Везано за Требиње, приоритетне групе корисника укључују:

Дјецу и омладину

- дјеца без породичне подршке
- дјеца са физичким недостатацима, или пошешкоћама у развоју
- дјеца са психолошким проблемима
- дјеца жртве кућног насиља
- дјеца у основним школама у опасности од навикавања на дрогу и алкохол
- омладина без породичне подршке
- омладина у опасности од навикавања на дрогу или алкохол, или већ посједују те навике
- омладина под ризиком развијања антисоцијалног понашања или иду ка проституцији, или већ имају те навике
- дјеца у сеоским подручјима

Одрасле

- жене, жртве насиља, или насиља у кући, што је могућа посљедица рата
- одрасли са менталним проблемима или потенцијалним проблемима са менталним здрављем, а као посљедица рата
- одрасли са физичким недостатацима или пошешкоћама у развоју, укључујући и оне са пошешкоћама у запошљавању
- одрасли са проблемима оvisности о дроги и алкохолу

Сћаре особе

-сћаре особе без помоћи породице, посебно они који имају најнижа примања, који су најизолованији, и који имају здравствене или менталне проблеме и потребе са којима се не могу суочити

Везано за Требиње, приоритетне пројектне активности укључују:

- превентивни рад
- пројекте који укључују унапријеђење квалитета живота или анализе о питањима дроге, алкохола и слично, преко мреже различитих организација, кроз анкете итд.
- мјеста и услуге гдје различитим приоритетним групама може бити понуђена помоћ или предавања и релаксација од стресних ситуација
- подршка његовањима и солуцијама које су базиране на заједници, што може да надокнади недостатак институција у Требињу
- нове иницијативе које се јасно граде на ранијим локалним иновацијама (на примјер управљење дејалних мапа потреба кућне подршке за сћаре особе у 2000. години, или даље развијање културе и вјештина сћарањима
- медицински савјети и информација, тамо гдје је ово дио ширег пружања услуга социјалне заштите
- активности која везује НВО-е које раде са сличним групама клијената (на примјер, развијање заједничких могућности подршке за различите врсте питања која се односе на жене)
- активности која везује НВО-е које раде са различитим групама клијената, (међугенерациски рад, на примјер, укључивање угрожених група младих и сћарих особа)
- активности која укључује школе, медије или друге олакице за јавне дебате и партнерства са оним "организацијама за умрежавање и ширење информација и порука" да би се омогућили механизми за доирање до група корисника, њихових породица или његовањима са кључним информацијама и порукама
- одговоре на питања која произилазе из позиције Требиња у близини државне границе
- одговоре на питања која произилазе из релативно великог броја повратника и сћарих особа
- иновативне методе за охрабривање волонтеризма, можда путем МЗ-а
- методе рада које се развијају из скорашње реорганизације МЗ-а у Требињу, и нерешене законодавне промјене које утичу на МЗ-е
- методе развијања улоге МЗ-а с циљем помоћи пораста броја изадовољавања социјалних потреба
- методе рада које се развијају из традиције и чврсто успостављених мрежа породичне подршке у требињској регији
- рад са специфичним групама које су биле искључене из раније подршке
- тренинзи за запошљавање за онемогућене групе у пољима економије, за које постоји вјероватноћа да ће бити одрживи и у сарадњи са локалним послодавцима

V ПОМОЋ И УСЛУГЕ

1. Закон о социјалној заштити прописује више права у социјалној заштити. То су: материјално обезбјеђење, додатак на његу и помоћ другог лица, помоћ за оспособљавање за рад дјете и омладине, смјештај у установу социјалне заштите или друге породице, помоћ у кући и услуге социјалног рада. На овај начин се обезбјеђује јединствен третман и приступ материјалних давања и услуга, с тим што се акценат ставља на помоћи, односно права која подразумијевају материјалну (новчану или у натури) помоћ корисницима. Услуге нису развијене ни према корисницима, ни према својој структури. Оне се подразумијевају кроз примјену различитих метода социјалног рада у рјешавању основних права утврђених Законом.

Општина може својом одлуком, у складу са материјалним могућностима, утврђивати друга права социјалне заштите, већи обим права и повољне услове за њихово остваривање, као и друге облике социјалне заштите ако за то обезбједи средства. Користећи ову законску могућност Општина Требиње је Одлуком о социјалној заштити утврдила и друга права као што су: једнократна новчана помоћ, новчана помоћ за трошкове сахране, смјештај у властиту породицу и други облици социјалне заштите (позајмице, новчана помоћ за огријев, зимницу и друге намјене), примјеном Закона о здравственом осигурању утврђено је право на накнаду за допринос за здравствено осигурање корисника материјалног обезбјеђења и лица смјештених у установе социјалне заштите.

1.1. Материјална помоћ утврђена Законом и Одлуком о социјалној заштити се исплаћује мимо Закона, јер основица за обрачун није просјечна плата у општини него најнижа цијена рада. Расправљајући о овом питању Скупштина општине је упутила писмо иницијативе за измјену Закона о социјалној заштити и његово усклађивање са реалним могућностима, а за општину Требиње то значи материјално обезбјеђење у висини од 40 -50 КМ мјесечно за најугроженије кориснике, једнократне новчане помоћи за тешка стања социјалне потребе у висини од 50 - 240 КМ по породици годишње за 150 породица, огријев за 5 најугроженијих породица и зимницу за 200 корисника материјалног обезбјеђења, те испуњавање уговорених обавеза према установама за смјештај.

1.2. Када је у питању збрињавање корисника онда се оно приоритетно обављало у намјенским установама социјалне заштите и на тај начин збринуте су двије старе особе у домовима за старе, двоје дјеце у дому за дјецу и 17 одраслих особа са физичким и психичким сметњама у заводима за те особе.

Последњих година приоритет је усмјерен на развој локалних услуга с циљем задовољавања запостављених потреба кроз флексибилнији приступ базиран на клијенту и ефикасније пружање услуга. Примјери оваквог различитог приступа пружању услуга охрабрују и омогућавају породици да настави са бригом о својим члановима, као и различите услуге за кориснике и смјештај у хранитељске породице. Овакав приступ значи повећање броја корисника услуга. На овакав начин збринуте је преко 100 лица са сметњама у физичком и психичком развоју, посебно дјеце, око 150 старих особа у својим домовима путем услуга помоћи у кући и кућне његе и 15-оро дјеце без родитељског старања у хранитељским породицама. Развој нових видова збрињавања подразумјева збрињавање у заједници у оквиру својих породица и домова уз подршку кроз психосоцијални здравствени рад корисницима и члановима породице као и материјалну подршку породици. Тако је обезбјеђено много хуманије и материјално јевтиније и рационалније збрињавање. Смјештај у установу се користи само гдје не постоји породица или не постоји минимум услова у породици, односно гдје је стање корисника такво да захтјева cjелодневну бригу коју пружа једино установа.

1.3. Неопходно је да се постојећи облици социјалне заштите редовно исплаћују, јер на тај начин се омогућава минимум егзистенције за кориснике. Одустајањем од редовности и прелазак на повремена давања угрозили би преживљавање корисника и функционисање установа које пружају услуге.

2. Поред основних облика социјалне заштите који се реализују на линији Буџет општине - Центар за социјални рад - корисници, постоје и у другим структурама општине разне помоћи које се користе за тренутна ублажавања тешких стања. Ту спадају помоћи које исплаћује Општина одобрењем Начелника, привредна предузећа својим радницима или другим лицима посебно ЗДП Хидроелектране на Требишњици, помоћи које уплаћује Удружење пензионера својим члановима и помоћи које обезбјеђују неке НВО, затим Црвени Крст и сл.

Карактеристике ових помоћи су да су то тренутна давања за тренутна стања, да о њима одлучују појединци или управна тијела без обраде и процјене стања лица које тражи помоћ и без координације са надлежним службама, тако да се дешава да једно лице оствари помоћ на више мјеста. Износи помоћи су различити.

3. Фонд солидарности - На иницијативу Начелника општине Требиње у марту 2002. године потписан је Споразум о формирању фонда за обезбјеђење додатних средстава по принципу солидарности за задовољавање основних потреба социјално најугроженијих грађана општине Требиње, а првенствено за набавку неопходних лијекова, плаћања трошкова лијечења, набавку основних животних намирница, плаћања минимума комуналних обавеза и сл. Потписници споразума су Општина Требиње, ЗДП Хидроелектране на Требишњици, Телеком РС, Осигуравајуће друштво "Јахорина", Осигуравајуће друштво "Косиг Дунав" и Електро Херцеговина. Обавезали су се да сваког мјесеца уплаћују одређене суме на жиро рачун Центра за социјални рад Требиње и да комисија коју чине представници општине, ЦЗСР, борачке организације и донатора врши расподјелу средстава на основу утврђених критеријума.

На основу овог Споразума мјесечно би се требало акумулирати око 13.000,00 КМ, што представља значајна средства подршке. Међутим, примјена овог Споразума доведена је у питање од стране самих потписника који нередовно и спорадично издвајају средства за ову намјену, задржавајући стару праксу да сами, по властитом избору, без критеријума дају помоћ.

4. Напоменуто је да Закон о социјалној заштити препознаје услуге социјалног рада, али да их не разрађује и не развија. Како се социјална заштита ради са корисницима различитих потреба то се обезбјеђују и различите услуге које су много шире од услуга социјалног рада. Оне су усмјерене на подршку самим лицима у стању потребе, њиховим породицама, али и заједници како би успјевала да обезбједи задовољење потреба корисника. Услуге подразумијевају различите мјере старатељске заштите, савјетовалишни рад, социјални, психолошки, правни, педагошки, здравствени, непосредну помоћ у кући у задовољавању потреба хигијене, исхране, комуникација, лијечења и сл., услуге дијагностике стања потреба, терапијски рад, образовање и едукацију. Како се патологија и проблеми свакодневно усложњавају тако и расту потребе за развојем разноврсних услуга које ће им не само изједначавати позицију са помоћи, него приоритетно инсистирати на њима гдје је то потребно као првим видом заштите и збрињавања.

5. Како је анализа показала да се наша породица налази у трансформацији у којој губи своје традиционалне функције, а истовремено због борбе за егзистенцију, спријечена је да развија нове функције према потребама својих чланова, наше друштво мора да нађе начина како помоћи породици да сачува узајамности и солидарности унутар ње и ствара услове за оптималан развој својих чланова. Због тога посебно мјесто мора да има развој услуга за подршку

породици као институцију у оквиру живота и услуга за подршку породици како би бринула о својим онеспособљеним или рањивим члановима. На тај начин би се избјегла скупа и дехуманизована институционализација лица у стању социјалне потребе, а створили услови за живот сваког човјека у свом окружењу.

6. Активности које се реализују у склопу Пројектних активности у заједници кроз имплементацију осам пројеката на самом почетку се не баве пружањем директне помоћи корисницима, него претендују стварању услова за развој разноврсних услуга корисницима и на тај начин обезбјеђење помоћи. Тако се стварају услови за другачија гледања подршке корисницима и промјену досадашњих политика и филозофија које су базиране на материјалним помоћима корисницима као једино важним начином заштите. Искуства ПА3-ова већ показују да су локални актери прихватили такав приступ и кроз пројекте понудили врло разноврсне услуге, до сада непознате у пракси социјалне заштите на овом подручју. Оне се односе на услуге за младе, старе, дјецу, за различите потребе особа са онеспособљењем, искључених особа и социјално изолованих младих особа који имају ризике због којих могу посегнути за дрогама, алкохолом или криминалистичким понашањем, као и потребе самих професионалаца да се оспособе за сусрет са различитим проблемима.

VI ОСНОВНИ ЦИЉЕВИ

1. Управљање и координација

Основни носиоци социјалне заштите су Република Српска и Општина, а за обављање послова и реализацију права оснивају се установе социјалне заштите: Центри за социјални рад (општинске установе) и установе ширег значаја које оснива Република (домови за дјецу и омладину без родитељског старања, домови за дјецу са сметњама у развоју, домови за инвалидна лица, домови за ресоцијализацију малолетних лица и установе за смјештај старих лица).

У току неколико последњих година, поред јавне установе социјалне заштите Центра за социјални рад, социјалном заштитом се баве и друге организације, у првом реду невладине организације и удружења грађана; које кроз своје програме пружају помоћ и подршку својим члановима, али и другим грађанима у стању социјалне потребе.

Кроз провођење пројекта "Реформисање система и структура режима централне и локалне социјалне политике у БиХ", који има за циљ да ојача режим социјалне политике у БиХ на централном и локалном нивоу, појавио се велики број нових актера заинтересованих да се укључе (или су се већ укључили) у пружање услуга у области социјалне заштите.

Општина Требиње је свјесна да мора проћи кроз процес трансформације како би обезбједила социјалну заштиту прихватљивог квалитета и стандарда, те да је неопходно објединити све заинтересоване актере у заједници који могу дати свој допринос побољшању социјалне заштите и пружању социјалних услуга према потребама корисника (клијента).

Из ових разлога, а на основу законске обавезе, на сједници СО Требиње одржаној 10. октобра 2002. године донесен је закључак о формирању **Координационог тијела за унапређење** система социјалне заштите. Тим сачињавају: представници општине (Одјељење за друштвене дјелатности и финансије), Центра за социјални рад, невладиних организација, Дома здравља, Опште болнице, дјечијег вртића МУП-а, образовања и корисника.

Рок за формирање тима је 10. март 2003. године. Координационо тијело ће, према потреби, формирати подгрупе (за дјецу и породицу за старе, за инвалиде, за младе, за развој невладиног сектора у социјалној заштити).

Задатак Координационе групе био би да иницира, координира, истражује, планира, анализира рад унутар система социјалне заштите у општини Требиње, те да води рачуна о финансијама и проналажењу алтернативних рјешења за усмјеравање и дистрибуцију новчаних средстава.

Координациони тим треба да сачини свој програм рада, формира подгрупе за групе корисника и одреди рокове извршења својих задатака. Сви задаци треба да се обаве до краја јуна 2003. године.

Управни одбор и Надзорни одбор Центра за социјални рад, неопходно треба да доживи трансформацију, кроз развој и трансформацију Центра за социјални рад. До сада је у раду Управног Одбора присутан формализам, па је неопходно да се чланови Управног одбора Центра за социјални рад укључе у едукацију и обуку и да буду оспособљени и заинтересовани за рад у области социјалне политике и да на тај начин предузму одређене обавезе и повећају своју одговорност. За чланове Управног одбора Центра за социјални рад ће се предлагати особе које су заинтересоване за рјешавање социјалне проблематике и који својим статусним положајем представљају одређене актере (општина, НВО, корисници и др.).

Кроз новоформиране МЗ створити структуру у оквиру органа мјесне заједнице, која ће утврдити своје кадрове који могу одмах да се укључе у послове пружања социјалних услуга; одређивање група волонтера којима је потребна едукација као и утврђивање корисника (индивидуалних и група корисника) којима је неопходно пружање социјалних услуга.

Преко МЗ организовати добросусједску помоћ (посебно на селу). Представника МЗ укључити у УО Центра за социјални рад. Регрутовати волонтере из МЗ и извршити њихову обуку. Организација ових послова може се обавити преко општинских служби и службеника општине - Координатор за ПА3 са мјесним заједницама. Представнике корисника укључити у рад свих координационих подгрупа, како би сами корисници учествовали у доношењу одлука и како би се потребе корисника утврђивале у договору са клијентом.

2. Клијент и систем усмјерен на клијента

Досадашњу позицију корисника или клијената у систему социјалне заштите општине Требиње карактерише:

- Дјелимична организованост кроз удружења, мјесну заједницу или кроз неке друге интересне групе, и њихов снажнији утицај кроз дефинисане наступе, захтјеве, акције. Примјери за то су Удружења пензионера, Удружење родитеља дјеце и омладине са посебним потребама, МЗ Петрово Поље, групе комшија или пријатеља који договорено наступају у циљу збрињавања појединих угрожених грађана и сл.
- Административно учешће у поступцима ради остваривања неких права које подразумева учешће кроз документацију уз контролну улогу социјалног рада.
- Пасивност и недовољну истрајност у васпитним захтјевима, која се нарочито огледа у некориштењу институције жалбе или другог облика приговора.
- Наступање преко посредника и врло лоша информисаност о правима, институцијама и систему заштите.
- Изостанак било какве мотивације за властито укључивање и снажно присуство наслијеђених мишљења и понашања по којима неко други треба да брине о њима и да треба да постоје универзална права на које не утичу потребе и који се остварују захваљујући припадности некој групи.
- Изостанак индивидуалних планова засновано на свеобухватној опсервацији и процјени потреба и могућности сваког корисника.

Током реализације овог плана нужно је да дође до промјене улоге корисника у систему социјалне заштите из позиција служби које пружају услуге, али самих корисника и њихових окружења. Промјена улоге ће бити постепена и одвијаће се у неколико фаза које неће бити временски одвојене, него ће се међусобно преплитати и допуњавати, односно трајати цијели планирани период.

I Фаза

1. Сензибилизација и оспособљавање заједнице да реагује на социјалне потребе својих грађана. Она ће се одвијати преко мјесних заједница и разних видова удружења и организовања грађана, тако што ће Центар за социјални рад и друге организације (НВО и друге институције) организовати састанке са структурама мјесних заједница и удружења, обучавати активисте и волонтере како да препознају социјалне потребе и ризична стања која могу довести до поремећаја код својих суграђана, како да реагују на стања и информишу надлежне службе, односно како касније да учествују у праћењу мјера које се реализују и у провођењу акција.

2. Дизајнирање служби и њиховог рада да буду флексибилне и да одговарају на индивидуалне потребе. Сви новооткривени случајеви кроз опсервације ће бити свестрано сагледани, индивидуални планови ће се радити на основу тренутних и дугорочних потреба уз кориштење свих капацитета (саме службе, извора финансирања, мишљења и могућности клијента, имовине клијента, капацитета породице, капацитета сусједства и заједнице и сл.). То ће подразумевати дефинисање и одговарајућих начина вођења документације у којој ће постојати формулари за сва мишљења и много већи рад социјалних радника и представника других актера у породицама корисника и ближем окружењу.

II Фаза

1. Доношење мапе потреба становништва општине са утврђеним приоритетима, и на основу мишљења мјесних заједница, институција у јавном сектору и цивилном сектору, организација корисника. Мапу потреба треба да донесе Координационо тијело у општини за социјалну заштиту, а о њој ће се изјаснити општински Парламент, као и упознати јавност.

2. Мапа потреба ће помоћи да се јасно прикаже које услуге су потребне на локалном нивоу и развије низ опција збрињавања и различитих услуга за кориснике које имају за циљ стварање услова у општини за задржавање клијента у породици гдје год је то могуће и најрационалније кориштење капацитета у различитим секторима с циљем збрињавања у оквиру ресурса заједнице. То ће значити и потребу за промјенама у начину рада здравствених служби, у првом реду Дома здравља, затим објекта Дома пензионера, дјечјих установа и др.

III Фаза

1. Иницирање самоорганизовања грађана кроз разне групе за узајамну помоћ и самопомоћ, група за самопродукцију и њихово оспособљавање за развој пријатељских и добросусједских односа у циљу пружања бриге и подршке породицама, пријатељима и комшијама. Ово ће моћи да се реализује када се оспособе структуре мјесних заједница за идентификацију потреба и социјалне активности. Свој посебан значај имаће у сеоским подручјима, али и у ужим градским језгрима гдје живе стари људи у већем броју.

2. Поред ових неформалних група могуће је организовање корисника много формалније - кроз разна удружења која ће наступати као невладине организације и својим радом утицати на осмишљавање приступа општине према при-

падницима тих удружења. У овом случају значајно треба да дођу до изражаја организовања различитих група инвалида који имају јако велике потенцијале, а дјелимично и развијену мрежу.

За реализацију овог циља неће требати већа материјална средства, јер се највећим дијелом ради о промјени начина рада и организацији посла, а средства се морају издвојити за едукацију и оспособљавање актера локалне заједнице и за успостављање документације.

3. Законски облици социјалне заштите

У дијелу овог плана који утврђује Помоћ и услуге дат је преглед основних законских права као и других права који се реализују у социјалној заштити општине Требиње, те о развоју нових иницијатива које временом постају устаљена пракса. Констатовано је да је Скупштина општине Требиње донијела закључак на основу кога је упутила писмо иницијативе за измјену Закона о социјалној заштити Републике Српске и његово усклађивање са реалним могућностима. То обавезује структуру Скупштине да се интересују за судбину закључка и покрећу и друге радње које би требале допринијети остварењу поступка за измјену Закона.

Досадашњи приједлози за измјену закона инсистирали су на дефинисању основице за обрачун права која треба да буде најнижа цијена рада, а не просјечна плата, на увођењу термина ~социјална помоћ~ умјесто ~материјално обезбјеђење~ који је прикладнији времену, условима и износима којим се не осигурава минимални ниво материјалне обезбјеђености корисника, на дефинисању обавезујућег износа у висини од 12% од буџета општине за права у социјалној заштити, те стварању законских услова за развој социјализованих услуга.

Уколико дође до измјена Закона о социјалној заштити постојећа Одлука о социјалној заштити биће усклађена са измјенама, а ребалансом буџета ће се дефинисати средства у складу са законом. Измјена Одлуке треба да се деси у првој години плана и треба да уважи захтјеве за рационалним кориштењем средстава дефинишући облике збрињавања који обезбјеђују непосредну заштиту и подршку у породичним условима избјегавајући институционализацију.

У избору законских облика збрињавања приоритет треба дати збрињавању у хранитељским породицама и у развоју разних видова социјалних услуга које се пружају у заједници, а истовремено кроз програме подршке хранитељским породицама и другим услугама обезбједити достојанствену и довољну накнаду за рад храниоца и пружаоца услуга.

Почетком 2003.године донијети ће се Одлука о формирању Комисије за процјену способности и створити услови за реализацију права на додатак за његу и помоћ од стране другог лица.

Задатак органа управе општине - Одјељење финансија је да обезбједи што боље услове за остварење буџета општине и редовност исплате корисницима. У томе их обавезује закључак СО Требиње о приоритету исплата у буџету за социјалну заштиту.

Постоји обавеза стручне службе Центра за социјални рад да сваке године изврши ревизију права, а по потреби и чешће, што условљава редовно праћење свих дешавања и промјена које утичу на права. У поступку за ревизију неопходно је да учествује и корисник на начин да се доношењем одлуке обиђе корисник у кући, да му се предоче све околности које утичу на одлуку и саслуша и његово мишљење које се и писмено евидентира и прибаве све информације које предочавају комплетност слике, а које се могу обезбједити у сарадњи са породицом, мјесном заједницом, комшијом, привредном организацијом и сл.

Један од важних задатака у овој области јесте устројавање евиденције која ће омогућити тачност и прегледност података, једноставност, праћење, компјутерску обраду и статистички добро кориштене податке. Услов за то јесте доношење Правилника о јединственој евиденцији компјутерски вођеној и обрађиваној. Како су у току планови за стварање информационог система социјалне заштите Републике Српске неопходно је укључивање Центра за социјални рад у те планове, чак обезбјеђење и властитог учешћа у реализацији таквог пројекта.

3.1. Развој институционалних капацитета

Скромни и ограничени институционални капацитети социјалне заштите у Општини Требиње могу значајно успоравати промјене и недовољно ефикасно одговарати на потребе. Највећим дијелом институционални капацитети су садржани у ЦЗСР. Неколико невладиних организација спорадично имплементирају програме који обезбјеђују социјалне услуге. Поред тога здравство и образовање малим дијелом својих услуга партиципирају у социјалној заштити. Извјесно је да у скорој будућности неће бити услова за развој других институција у јавном сектору (осим можда дома за стара лица), тако да се у планском периоду пажња мора усмјерити на:

- ишћо рационалније коришћење постојећих капацитета,
- формирање и развој нових невладиних организација, посебно организација корисника,
- развој Центра за социјални рад Требиње, а посебно у оквиру његове дјелатности развој услуга,
- развој низа различитих видова збрињавања у заједници који нису скупи, а ефикасни су и у попуној мјери одговарају на потребе.

Рационално кориштење капацитета могуће је остварити партнерством јавних и цивилних институција, заједничким програмима, испоруком квалитетних услуга и координисаним праћењем и планирањем, начинима који су у оквиру плана постављени као посебни циљеви.

У оквиру овог циља акценат треба ставити на развој ЦЗСР и на развој других опција збрињавања корисника.

У првој години плана Радна група за реформу ЦЗСР доћи ће до концепта оптималног организовања, начина

рада, примјене одређених поступака и метода, приступа клијенту итд., што ће представљати полазну основу за 2004. годину у смислу планирања средстава, кадровско попуњавање и могуће видове организовања других социјалних услуга. Рад на особљу и његово оспособљавање је предуслов за развој других приступа и начина рада.

4. Досадашњи развој и други облици социјалне заштите

4.1. Поред законских облика који су дати у предходном одјелу постоји потреба за развојем других облика заштите који су условљени потребама клијената, разних вулнерабилних група, заједнице, институционалним капацитетима и примјеном нових приступа и метода у раду са корисницима. Зато и Закон о социјалној заштити даје могућност општинама да у складу са својим материјалним могућностима и потребама утврђују друга права и облике заштите ако за то обезбједе средства.

4.2. Такође, Влада Републике Српске својим Програмом трансформације социјалне заштите у Републици Српској предвиђа два наративно функционална дијела социјалне заштите: основна социјална заштита грађана и проширена социјална заштита грађана.

Основна социјална заштита је на нивоу гарантованих права (минимално социјално обезбјеђење, накнада за смјештај у другу породицу и установу и основна здравствена заштита корисника који нису осигурани по неком другом основу) и одговорност за њу треба да има ентитет.

Носилац проширене социјалне заштите је општина и она би зависила од социјално - заштитних потреба и проблема грађана и њихових породица и од економских институционалних, кадровских и других могућности општине. Као могући садржаји и облици проширене заштите наводе се: кућна нега и помоћ у кући, дневно збрињавање, разврставање дјеце ометене у развоју, професионална орјентација, рехабилитација и помоћ око запошљавања, помоћ око економског ангажовања и самоодржања породице, једнократне, повремене и привремене новчане помоћи, помоћ око остваривања личних, економских и социјалних права, савјетовање и савјетодавне услуге, помоћ око васпитања и развијања потреба дјеце, помоћ око сређивања породичних односа и узајамних права и дужности чланова породице, помоћ око превазилажења неписмености и других видова културног и социјалног заостајања, помоћ око кориштења услуга установа и служби у локалној заједници и општини, посредовање у заштити личности, интереса и права лица који то не могу да обезбједе на други начин, хигијенизације стамбених простора и очување околине и други специфични и специјализовани садржаји.

4.3. И прије доношења овог Програма у општини Требиње је дошло до развоја неких облика проширене заштите, осим Закона и Одлуке о социјалној заштити општине. Те нове иницијативе развијене су под притиском потреба с једне стране и као производ професионалних имажинација и креативности професионалаца и волонтера у социјалној заштити општине, с друге стране. Неке од њих су се формирале уз подршку међународних организација које су кроз своје пројекте или кроз подршку пројеката локалних организација утемелила промјену у схватању начина дјеловања и одговора на потребе локалног становништва. По окончању тих пројеката додатном подршком за развој капацитета постали су одрживи и већ неколико година функционишу као обавезни облици социјалне заштите, односно као сталне социјалне услуге.

У току њиховог развоја општина са својим структурама исказала је потпуни интерес и учествовањем у финансирању створила реалну основу за њихову потпуну интеграцију у систем социјалне заштите. У ове пројекте темељно су постављени основни циљеви као што су:

- развијање услуга које полазе од потреба клијената,
- збрињавање у заједници уз рационално кориштење њених капацитета,
- јачање улоге породице и подршка породици у бризи о својим члановима,
- уважавање потреба за едукацијом.

Најзначајнији пројекти и иницијативе до сада који су прихваћени и функционишу су:

- Служба за социјалне услуге старим особама у кући (здравствене, услуге социјалног рада, одржавање хигијене станова, кухање, одржавање личне хигијене, куповина, допремање хране, превоз у болницу и сл.);
- Центар за дјецу и омладину са посебним потребама који пружа услуге психосоцијалне подршке, радне окупације, оспособљавања, одржавања кондиције и физикалне рехабилитације, интеграције, социјализације и дневног збрињавања дјеце и омладине са сметњама у физичком развоју.
- Здравствено едукативни центар који се бави информисањем, здравственим просвјешћавањем и едукацијом грађана, посебно дјеце и младих.
- Центар за ментално здравље који пружа здравствене, окупационе и рехабилитацијске услуге особама са проблемима у менталном здрављу.

Сви ови актери имају и просторну и институционалну форму и значајне капацитете за планирање и других услуга и зато треба да су предмет детаљнијих планова.

[Базирано на приоритетним групама (видјети поглавље IV овог Плана које се односи на кориснике; параграф 2.1 - приоритетни корисници и активности у општини Требиње)]

Дјеца и омладина

4.4. Центар за дјецу са посебним потребама треба да настави са изградњом процеса интеграције у систем социјалне заштите за стварање законодавних оквира за развој ових врста услуга. На плану обогаћивања садржаја рада треба да створи услове за професионализацију појединих активности, у првом реду индивидуалних и групних третмана, што је перманентан и дуготрајан процес и не може квалитетно да се одвија на волонтеризму, те дневно збрињавање, у првом реду тешко ометене дјеце као специфичног вида подршке породици које имају такву дјецу.

Партнерство које се од почетка развија у овом Центру је дугорочни циљ и треба га проширивати и на друге актере, посебно на здравствене службе које у превенцији и третману морају активно да партиципирају.

Искуства добијена кроз рад Центра за дјецу са посебним потребама треба да имају утицаја на развој ентитетске политике и на стварање услова у Републици Српској за овакве установе и њихово укључивање у мрежу, а тим и прихватање у свим секторима социјалне политике.

Одрасли

4.5. Други капацитети заједнице за услуге социјалне заштите су Центар за ментално здравље, затим капацитети Удружења корисника (слијепих, пензионера, инвалида). Уз кориштења искустава социјалних услуга у Великој Британији у овим институцијама могуће је организовати различите нивое дневних збрињавања у сарадњи са породицом кроз патронажу, кућне посјете и сл.

Задатак општине у планском периоду је да са Домом здравља дефинише статус и функцију ЦЗМЗ на начин да је сав рад усмјерен на корисника који би преузео улогу да уз подршку буде главни актер рехабилитације и носилац активности ове установе, а не пасивни посматрач и прималац бриге која није резултат његове потребе.

4.6. Поред исказаних облика заштите кроз услуге већ у првој години овог плана неопходно је дефинисати статус инвалидних лица када је у питању накнада за његу и помоћ од стране друге особе као и накнада за помагала.

У првој години ће се утврдити стање и потребе тих особа и привремено установити право на накнаду у складу са индивидуалним потребама. Одговорност за овај дио посла има ЦЗСР. У другој години у финансијском плану ЦЗСР треба пронаћи средства за примјерену накнаду која ће уважавати и специфичне потребе (пелене, катетери), потребе за помагалима (инвалидска колица, јастуци, штаке, протезе и сл.) што Скупштина општине мора да има у виду у планирању буџета, а у трећој години плана може се активност проширити и на неке облике рехабилитационих услуга, оспособљавања и интеграције у сарадњи са здравством, јер је планирана изградња рехабилитационог центра.

Сви наведени облици социјалне заштите као и низ других који ће се развијати кроз пројекте треба да уважавају основне циљеве, да их промовишу и уграђују у своје активности.

Старе особе

4.7. На основу више истражених параметара старење становништва у општини и окружењу представља један од највећих социјалних проблема које са собом носи низ потреба у здравственој заштити, социјалну заштиту, становању и др. Имајући у виду бројност ове популације (око 6 000), као и међу њима јако велики број самохраних старих људи (више од једне петине), један од приоритетних задатака општине је да окупи све актере који пружају услуге старим људима, да се утврде потребе и да се развије cjеловит програм бриге о старим особама у општини који ће обухватити мјере институционалне, али и ванинституционалне заштите. Остваривање овог циља могуће је кроз пројекат *Центар за координацију подршке старим особама* који ће остварити прикупљање и ажурирање информација, формирање базе података, партнерство међу актерима и утврђивање потреба.

Други пројекти ће доприносити даљем развоју капацитета кроз развој партнерства, враћање имовине функцији, нарочито Дом пензионера који има просторне услове за развој геронтолошког центра, односно свих видова услуга остарјелим становницима општине.

Временски оквир ових активности могао би бити следећи:

У првој години:

- *Развој Центра за координацију у којем је носилац активности Центар за социјални рад који је у обавези да ради на ажурирању базе података, посебно праћења потреба, и у сарадњи са другим актерима да осмишљава програме и акције којима ће адекватно одговарати на потребе. Крајем прве године Центар за координацију подршке треба да има довољно информација и анализа за израду општинског плана акције за старе људе у Требињу који ће бити предмет размишљања Скупштине општине.*
- *Враћање Дома пензионера намјени и његово институционално јавно дефинисање где ће носиоци посла бити Општина Требиње, Фонд пензијско инвалидско осигурања Републике Српске и Удружење пензионера Требиње.*

У дружој години:

- Реконструкција објекта и развој услуга је активност условљена одлуком Министарства здравља и социјалне заштите о стању и условима (условима социјалне заштите за смјештај старијих људи) У том случају неопходна је реконструкција објекта, набавка опреме и дејаван програм рада. Носилац овог посла може бити само Министарство здравља и социјалне заштите, а Општина Требиње преко својих структура иницијатор и активан учесник кроз потребе, средства и друге начине подршке.

5. Партнерство и развој мрежа

Партнерство у заједници неопходно је даље учвршћивати и развијати јер су до сада учињени почетни кораци који дају одређене резултате.

На подручју општине Требиње је велики број актера са различитим капацитетима који могу да се укључе у мрежу партнера и да се њихови ресурси (материјални, људски, кадровски, финансијски идр.) боље искористе. Неопходно је јачати формалне и неформалне везе између органа локалне заједнице (општинских органа), јавног сектора, Центра за социјални рад, Мјесних заједница, удружења и корисника.

Расположиви капацитети:

1. Органи општинске управе

- Одјељење за привреду и друштвене дјелатности
- Одјељење за просторно уређење
- Одјељење за стамбено-комуналне послове
- Одјељење за финансије
- Мјесне заједнице

2. Јавне установе

- Центар за социјални рад
- Дом здравља (Центар за ментално здравље, служба за заштиту здравља жена, дјеце, кућно лијечење, патронажна служба)
- Општа болница (са одговарајућим службама)
- Дом младих
- Основне (три) и средње школе (три)
- МУП
- Судство
- Центар за информисање и културу (ЦИКО)

3. Корисници (клијенти)

4. НВО сектор и удружења

- Једанаест невладиних организација (НВО-и)
- Црвени крст (посебно здравствено-едукативни центар)
- спортски клубови
- културно-умјетничка друштва (три)
- удружења
- волонтери

5. Остали

- синдикат
- средства информисања
- црква
- приватници

Кроз Координациони одбор (тим) за унапређење система социјалне заштите објединити што више партнера на заједничком раду у социјалној заштити.

Повезивати мањи или већи број партнера у одређеним Пројектима активности у заједници. Иницирати сарадњу на пружању социјалних услуга са здравством, посебно са Домом здравља и његовим службама и израдити заједнички план рада (Центар за социјални рад и Дом здравља) посебно у области заштите дјеце под ризиком - рок је крај августа 2003. године. Успоставити обострано бољу сарадњу између Владиног и НВО сектора кроз подршку волонтерском раду.

У Требињу је велики број НВО и удружења, који се баве различитим областима, али је врло мали број оних који се баве социјалним сектором. Потребно је формирати форум НВО како би њихови капацитети били боље искориштени. Заинтересоване НВО и удружења требале би да на бази добровољности потпишу споразум о сарадњи у учешћу у ПАЗ-овима у области социјалних дјелатности, а на тај начин дошло би се до ових организација и волонтера који би се активно укључили у пружање услуга. Након успостављања оваквог облика НВО дјеловања, приступити организовању радионице на тему ~Охрабривање волонтерског рада у нашој локалној заједници~.

На сличан начин покушати укључити и приватнике у пружање социјалних услуга. Са институцијама образовања покушати успоставити сарадњу кроз коју би се могло из школа ангажовати што више волонтера и приступити њиховој едукацији. Такође, повезати се са школама које образују дјецу са потешкоћама у учењу, (једно одјељење у једној основној школи) као и са средњим школама гдје би се вршило додатно оспособљавање за незапослену омладину.

Са МУП-ом и Судством радити на истраживању могућности заједничког рада на питањима насиља у породици (над дјецом и женама), по питању малољетничке деликвенције, употреба дрога, насиља на улици и др.

Да би се партнерство ојачало и учврстило у нашим условима неопходно га је заснивати на документима и програмима. За сада, оно се најбоље остварује кроз ПАЗ-ове. Циљ развоја партнерства и успостављање мреже је да се на нивоу локалне заједнице што боље искористе сви расположиви ресурси, квалитетнији рад у ПАЗ-овима, оспособљавање актера за пружање социјалних услуга корисницима, лакши приступ интернативним изворима финансирања НВО-а; и тестирање партнерства кроз ПАЗ-ове. На релацији Пројектних активности у заједници неопходно је ангажовати стручњаке из Центра за социјални рад (социјални радници, психолози, педагози); љекари; експерти (страни и домаћи из различитих области; едуковани волонтери, НВО сектор.

6. Пројектне активности у заједници (ПАЗ-ови)

У току је први круг имплементације 8 одабраних пројеката, који су финансијски потпуно подржани од страног донатора (DFID), у износу од 186 580,40 КМ. Имплементација је почела 01.11.2002.године.

ОДОБРЕНИ ПРОЈЕКТИ У ОКВИРУ ПАЗ-а У ТРЕБИЊУ 2002

Реф по.	Сажетак назива пројекта	Лидер / Имплементатор	Пројект на активност	Циљна група(е)	Област (Урбана или рурална)	Гра жени грант (КМ)	Грађање пројекта 2002/2003
ТБ 1	Интеграција младих сестара и њихова подршка старима	Коло српских сестара	Кућна њега	женска омладина	Обје	23 980	01.11.2002-01.11.2003 /12 мјесеци/
ТБ 2	Омладински центар	ОО ЦК Требиње	Превенција од наркоманије и других болести оvisности и запослење	Омладина	Урбана	29 955	01.11.2002-01.11.2003 /12 мјесеци/
ТБ 6	Стоп насиљу	НВО женски центар	Истраживање, психосоцијална подршка и информисање	жене и дјеца жртве насиља	Обје	26 704,40	новембар 2002-октобар 2003 /11 мјесеци/
ТБ 8	Центар за координацију подршке старим људима	ЦСР	Истраживање, информисање, мобилна кућна њега	Старе особе	Обје	29 735	01.11.2002-01.11.2003 /12 мјесеци/
ТБ 9	Ресоцијализација дјеце и малољетника са поремећајима у друштвеном понашању	ЦСР	Превенција и социо-едукативни рад	Дјеца и малољетници са поремећајима у друштвеном понашању	Обје	23 755	01.11.2002-30.06.2003 /8 мјесеци/
ТБ 10	Успјешна превентива - здрава дјеца-срећна породица-богато друштво	Удружење родитеља дјеце и омладине са посебним потребама	Превенција, едукација и психосоцијална подршка	Мајке са ризичном трудноћом и дјеца са посебним потребама	Обје	24 920	01.11.2002-30.06.2003 /8 мјесеци/
ТБ 11	Са осмјехом у трећем добу	НВО Лига за заштиту људских права и приватне својине	Едукација, правна помоћ, истраживање и јавна кампања	Старе особе	Обје	14 251	01.11.2002-01.05.2003 /6 мјесеци/
ТБ 12	Промоција хранитељства	МЗ Центар	Ванинституционал не услуге бриге едукација, информисање	Дјеца без родитеља и породичне подршке и стари људи без породица	Обје	13 280	01.11.2002-31.03.2003 /5 мјесеци/

Тотал: 186 580,40 КМ

Укупан износ средстава предвиђених за први круг ПАЗ у Требињу: 190 000 КМ
Укупан тражени износ за одобрених 8 пројеката у Требињу је: 186 580,40 КМ

Кроз развој ПАЗ-ова неопходно је учвршћивати постојећа партнерства и стварати нова. У 2003-ој години дати предност пројектима који показују могућност самоодрживости, и који третирају проблеме социјалне заштите приоритетних корисника.

Кроз ПАЗ-ове развијати нове мреже партнера, побољшати комуникације између корисника, организација и шире заједнице; боље кориштење ресурса; боље усмјеравати средства социјалне заштите према најугроженијим и унаприједити сам систем социјалних услуга.

Политика органа локалне управе у области социјалне заштите већ је почела да се реформише.

Донесен је закључак о формирању Координационог тијела, успоставља се сарадња са НВО сектором, у оквиру општинског буџета уводи се нови грант финансирања пројектних активности у заједници ~Подршка активности пројектима у заједници~ у износу од 38.000 КМ (учешће у II кругу ПАЗ-ова) и доноси се општински План развоја социјалне заштите.

7. Особље

Сви савремени и развојни системи социјалних услуга у својим основним вриједносним принципима важно мјесто дају развоју подршке особљу, сматрајући да је то предуслов за испоруку високо квалитетних услуга.

У свим нашим анализама стања изградња капацитета са акцентом на особље и њихове вјештине је исказана потребама са којим су сагласни и професионалци и волонтери.

У планском периоду када је у питању особље нужно је поставити неколико циљева и препорука:

- Планирање едукације и подршке особљу у свим појединачним актерима социјалне заштите као основне активности;
- У Пројектним активностима у заједници у свим пројектима предвидјети подршку особљу кроз тренинге и разне друге видове едукација;
- Инсистирање на развоју ентитетских програма у оквиру сектора за супервизију особља и за развој програма доквалификација и обука за специфична и нова знања;
- У финансијским плановима створити простор за оптималну кадровску попуњеност Центра за социјални рад у складу са важећим нормативима и повољнији материјални положај запослених кроз повећање плате;
- У невладиној сектору стварање услова за ангажовање професионалаца и волонтера са компетентним знањем и њихова обука за рад у социјалном сектору;
- Професионализација рада у ЦДПП која подразумева стварање и развој професионалног мултидисциплинарног тима;
- Отвореност особља према потребама корисника, непосредна комуникација и редовне кућне посјете кроз примјену различитих метода рада;
- Кориштење капацитета заједнице за идентификацију и мотивацију волонтера, у првом реду активисти у мјесним заједницама;
- Утврђивање праксе подношења појединачних извјештаја од стране стручних радника Центра за социјални рад и професионална транспарентност рада;
- Увођење праксе у Центар за социјални рад и друге организације за одржавање радионица са особљем, које за циљ имају савладавање дисфункционалног стреса и побољшање комуникација унутар служби.

8. Развој квалитета услуга

У систему социјалне заштите РС не постоје параметри ни критеријуми на основу којих би се могле оцјењивати социјалне услуге, њихов квалитет или утицај на кориснике. Неки програми кроз евалуацију покушавају да дефинишу препоруке које би помогле даљем развоју услуга из тог програма. Такође, не постоје ни било какви акти који би говорили о компетентности одређених знања за пружање социјалних услуга, осим верификованих квалификација о којима се води рачуна о јавном сектору. Невладин сектор се посебно сусреће са проблемом недостатка квалификованих кадрова за сложене и специфичне послове

Како се функција надзора, коју по закону обавља РС, не остварује, квалитет услуга практично је препуштен одговорности професионалаца или извршиоца одређених послова. Постоји потреба да се на то утиче и дефинишу неки механизми који би обезбиједили праћење, контролу, али и развој и примјену резултата утврђених праћењем.

Механизми праћења су:

8.1. Добијање мишљења корисника путем писама тако што би корисници једном годишње добили повратно писмо које би садржавало неколико питања о квалитету услуга, на која би одговарали. Одговори би били разматрани у комисијама ЦЗСР и и других институција које пружају услуге и обавезивали би носиоце послова за промјену приступа и побољшање квалитета.

8.2. Мишљење корисника се може добити и путем кутија за притужбе и поднеске. На овај начин добијала би се анонимна мишљења која требају бити пажљиво размотрена и уз сагледавање свих околности третирана.

8.3. Координационо тијело општине за социјалну заштиту ће формирати независну групу за праћење и оцјену квалитета услуга сачињену од корисника, грађана и одборника која ће једном годишње, а по потреби и чешће, обићи један број корисника одабраних случајним узорком, као и професионалаца и волонтера који пружају услуге и са њима разговарати о добијеним услугама, усклађености са потребама и начинима побољшања квалитета.

8.4. Улагање у особље, његова перманентна обука, могућност кориштења нових знања и искустава других, један су од најзначајнијих начина за побољшање квалитета услуга.

8.5. Ангажовање волонтера и утицај нових и различитих људских потенцијала обогатиће квалитет и свеобухватније одговорити на потребе.

9. Финансије

Табела 1 (2002/2003)

Р.б.	Извори финансирања у КМ	2002.година		Планирано за 2003.год.
		Планирано	Остварено	
1.	Буџет општине (5.840.000,00)	5.840.000,00	6.256.674,00	7.000.000,00
1.1	Плате запослених у ЦСР	162.000,00	155.524,00	194.500,00
1.2.	Материјални трошкови	20.000,00	22.633,00	37.400,00
1.3.	Текући грантови (соц. помоћи)	480.000,00	470.975,00	500.000,00
	УКУПНО	662.000,00		731. 900,00
1.4	Црвени Крст	55.000,00	61.017,00	55.000,00
1.5.	Дом здравља Центар за МЗ	25.000,00	25.000,00	28.000,00
1.6.	Подршка пројектима активности у заједници			38.000,00*
	УКУПНО			121.000,00
Б	Други (могући) извори			
1.1.	Средства општинског фонда солидарности		30.000,00	50.000,00
1.2.	Једнократне помоћи начелника општине		23.000,00	25.000,00
1.3.	Колективни центар		52.000,00	
1.4.	Фонд чланарине пензионера		5.500,00	5.500,00
Ц	Могући извори али средства непозната. Помоћ предузећа својим радницима. самофинансирање корисника.			
	Дјечија заштита	661.081,09	439.630,74	700.000,00

* У овој буџетској линији је планирано учешће домаћих средстава у финансирању ПАЗ - ова. Истовремено, из буџета DFID пројекта на ова домаћа средства додати ће се 152 000 КМ у 2003 (што укључује и рате које доспијевају за I круг ПАЗ - ова), 119 000 КМ у 2004 и 51 000 КМ у 2005. Укупно, само за ПАЗ - ове (укључујући и улагања из 2002) из DFID пројекта уложити ће се 397 832 КМ.

Дјечија заштита се финансира директно од стране Јавног фонда за дјечију заштиту Републике Српске. За 2002. годину издвојена средства са подручја општине Требиње била су 661.081,09 КМ, корисницима у Требињу исплаћено је 439.630,74 КМ, а разлика средстава се користи за солидарност на нивоу Републике Српске. Општина Требиње планирала је за 2003.годину (нацрт) Буџет у износу од 7.000.000,00 КМ, а за Центар за социјални рад планирала је 731.900,00 КМ што износи 10,5% средстава из Буџета. Остала средства (1.4) износе 5.500,00 КМ, остала могућа средства (1.1+1.2+1.3) 75.000,00 КМ и средства дјечије заштите 700.000,00 КМ.

Табела 2 (2004/2005)

Р.б.	Извори финансирања у КМ	План за 2004 на бази повећања буџета за:		План за 2005 на бази повећања буџета за:	
		15%	10%	15%	10%
A	Буџет општине	8.050.000	7.700.000	9.257.500	8.855.000
1.1	Плате запослених у ЦСР	223.675	213.950	257.000	246.000
1.2.	Материјални трошкови	43.000	41.000	49.400	45.100
1.3.	Текући грантови (соц. помоћи)	575.000	550.000	661.000	605.000
	УКУПНО	841.675	804.950	967.400	896.100
1.4	Црвени Крст	60.000	60.000	60.000	60.000
1.5.	Дом здравља Центар за МЗ	32.000	31.000	36.000	35.000
1.6.	Поддршка пројектима активности у заједници	110.200	110.200	155.800	155.800
	УКУПНО	202.200	201.200	251.800	250.800
B	Други (могући) извори				
1.1.	Средства општинског фонда солидарности	57.000	55.000	64.000	60.000
1.2.	Једнократне помоћи начелника општине	29.000	27.000	34.000	30.000
1.3.	Фонд чланарине пензионера	6.000	6.000	6.200	6.200
Ц	Могући извори али средства непозната. Помоћ предузећа својим радницима и самофинансирање корисника. Дјечија заштита	Непознато	Непознато	Непознато	Непознато
		750.000	720.000	820.000	750.000

Финансијски план (табела 2) је рађен у двије варијанте, и то под претпоставком да се буџет за 2004 повећа за 15% или за 10 % у односу на 2003 годину, и такође 15% или 10% за 2005 у односу на 2004.

У наредном периоду покушати укључити преко предузетничке коморе у Фонд солидарности одређени број приватника.

- Испоштовати закључак СО о приоритету исплата из Буџета за кориснике.
- Организовано намјенски користити средства социјалне заштите.
- Радити на примјени закона о учешћу корисника у самофинансирању (пензије, имовина и др.).
- Остварити равноправан приступ корисника изворима.
- Налазити могућности за исплативе методе дистрибуције социјалне помоћи.

10. Информисање и аналитичко истраживачка дјелатност

- Наставити са информисањем о плану и пројектима што више актера, НВО-а и јавности уопште. Организовати округли сто о реализацији плана (ОПРСЗ-а) три мјесеца након усвајања. Носилац активности је Координационо тијело за социјалну заштиту Општине Требиње.
- Организовати трибине; радионице; предавања; разговоре с циљем подизања свијести код најшире јавности о проблемима у социјалној заштити [кроз циљане групе; преко МЗ; НВО сектора; јавних установа (школе и здравство) и др.]. Такође, у мају 2003.године организовати округли сто о имплементацији Пројекта активности у заједници (ПАЗ-ови) у општини Требиње. Носилац активности је Управни одбор пројекта (УОП) у Требињу.
- Омогућити да информације буду доступне свима који су заинтересовани, али уз заштиту личног интегритета корисника.
- Посебно стимулисати истраживачки рад (специфични програми; базе података...) и издаваштво (брошуре, публикације, анализе...).
- Промовисање активности путем локалних медија - радио; Глас Требиња; ИТЦ РТРС.
- Редовно информисање грађана и корисника о улози НВО сектора и повезивање са јавним сектором.
- Редовно одржавати конференције за штампу (двомјесечно) о напредовању пројекта.

11. Реализација плана и мониторинг

Реализација овог плана зависи од активног учешћа свих актера у систему социјалне заштите. Значи, једнак ниво одговорности треба да преузму сви актери социјалне заштите, полазећи од општинских структура, Центра за социјални рад, мјесних заједница, НВО-а и удружења, укључујући и кориснике, а унутар њиховог дјелокруга рада. Општинско Координационо тијело за социјалну заштиту, уз помоћ Центра за социјални рад, требало би да преузме надзорну улогу и перманентно прати сва догађања, разматра мишљења и приједлоге корисника, те даје налоге за евентуалне корекције у спровођењу активности предвиђених планом.

Координационо тијело ће на крају сваке године сумирати резултате и предлагачу поднијети извјештај о реализацији плана. На основу тог извјештаја, уколико буде потребно, предлагач ће урадити ревизију плана и понудити је на разматрање одборницима Скупштине Општине.

С циљем боље обавјештености јавности и одборника Скупштине са током реализације плана општинско Координационо тијело за социјалну заштиту ће сваких шест мјесеци информисати Скупштину Општине и јавност (путем скупштинских материјала и редовних конференција за штампу) о току планираних активности. Томе ће допринијети и округли сто о реализацији плана који ће бити организован три мјесеца након усвајања ОПРСЗ-а.

ПЛАН АКТИВНОСТИ У ОПШТИНИ ТРЕБИЊЕ

Требинје, 20. септембар 2002.

Увод

Овај план је сажетак активности које ће имплементирати локални актери, на основу сагласности са препорукама садржаним у Заокруженом извјештају и Извјештају о фази анализе, које обухватају закључке завршних радионица из фазе анализе, а које ће се реализовати у наредне три године.

План је резултат дуге и детаљне анализе организације пружања услуга на локалном нивоу и ситуације која укључује консултације у којима учествују представници локалне заједнице, локалних власти, НВО и приватног сектора, остали чланови друштва и корисници услуга.

Овај план приказује бројне циљеве којима би се остварила договорена визија о промјенама као дијелу DFID-овог пројекта *“Реформисање система и структура режима централне и локалне социјалне политике у БиХ”*.

Овим се планом узимају у обзир локалне потребе и капацитети. План би требало да служи као водич који треба прилагођавати и ажурирати како би одражавао измјењене потребе и услове као резултат активности које проводе различити локални актери представљајући Општину, НВО-е и остале групе у заједници у вријеме трајања овог плана.

Управни одбор пројекта ће сваких шест мјесеци вршити анализу плана и једном годишње га ревидирати.

Визија

Након фазе анализе, актери на нивоу пилот општина су сасвим довољно информисани да би могли дијелити заједничку визију о будућем пружању социјалне заштите у БиХ. Ово обухвата многе аспекте из праксе Европске Уније. Ово такође одражава и реалну слику о расположивости извора за одрживост социјалне политике као и компромисе који из тог произилазе а потребни су како би се могли приближити остварењу ове визије. Визија, као селективна примјена најбољих искустава Европске Уније на локалном нивоу, ће:

- формирати систем који полази од потреба клијента, са услугама које се базирају на плановима за индивидуалну његу;
- израдити планове за индивидуалну његу на основу појединачних консултација са клијентима;
- успоставити одговарајућу равнотежу између новчаних примања и социјалне његе, обухватајући широк спектар његе која укључује и активности превенције и остваривању циљаних материјалних примања. Овдје би се редовним плаћањем социјалне заштите развила сигурна мрежа као посљедње рјешење;
- навести све агенције и актере у заједници да дају свој допринос социјалној њези и то према потребама клијената и према флексибилној примјени њихових знања и вјештина, укључујући и све иновативне методе рада и иницијативе у заједници;
- бити планирана путем консензуса на нивоу заједнице, кроз вишегодишњу стратегију усаглашену у свим секторима;
- максимално искористити ограничене изворе усмјеривши се на оне који су најугроженији и којима је помоћ највише потребна;
- бити транспарентна и лако разумљива, у једноставним оквирима и
- бити интегрисана у друге услуге и програме социјалне заштите на општинском нивоу са нагласком на образовање и обуку, стварање радних мјеста, закон и правосуђе те остале услуге у оквиру социјалне заштите;
- успоставити систем метода рада са породицом, осмислити и представити њену улогу и одговорност за своје чланове унутар сектора социјалне заштите, као и развити систем услуга за подршку породици;
- изградити капацитете са акцентом на особље и њихове вјештине, користећи и одговарајући на слjedeће потребе:
 1. успостављање и поштовање норматива
 2. перманентна едукација и развој
 3. установљивање стандарда и критерија за развој кадрова
 4. супервизија и
 5. волонтери као посебна категорија кадрова

Пилот општине су свјесне чињенице да оне, као и друге општине, морају проћи кроз процес трансформације да би могле обезбиједити социјалну заштиту прихватљиве квалитете и стандарда, са комбинованом и дјелимично неформалном економијом на микро нивоу. Развојне активности на нивоу институција имају за циљ да усмјере, воде и имплементирају визију која ће бити одржива и спријечити сиромаштво. Ове активности су бројне и наведене у даљем тексту.

Основни циљеви

Намјера је да се ови циљеви остварују кроз више међусобно повезаних задатака, које ће одредити, координирати и водити локални Управни одбор пројекта (УОП). За обављање појединих задатака формирати ће се радне групе, које ће проналазити рјешења за остваривање овдје наведених циљева на локалном и/или ентитетском нивоу. члан УОП-а ће имати улогу председавајућег у свакој од радних група. Свака радна група ће се састојати од релевантних представника заинтересованих локалних актера, док ће домаћи стручњаци са знањем из одговарајућег подручја давати савјете и пружати помоћ, а када то буде неопходно користити ће се и додатни савјети релевантних страних стручњака:

1. Побољшати дјелотворност Руковођења општинском социјалном политиком и пружања социјалних услуга од стране Центара за социјални рад (ЦСР) и Одјела за друштвене дјелатности

Договорени задаци за остваривање овог циља су следећи:

- **Увођење формалног процеса планирања кроз развој Плана за развој социјалне заштите на општинском нивоу (ОПРСЗ)**

Сврха ОПРСЗ-а је спајање заједничких напора свих сектора који подржавају партнерски приступ, који ће ојачати развој стратегије социјалне заштите на локалном нивоу. Када се изради и усвоји на УОП-у ОПРСЗ ће бити достављен Општинском парламенту како би био службено одобрен као водич општинске социјалне политике који ће обухватити следеће:

- процјену тренутних и будућих потреба, укључујући и усаглашене приоритете за циљане групе који су назначени у ПАЗ програму; процјену постојећих ресурса;
- низ усаглашених приоритетних циљева како би се испуниле празнине код постојећег пружања услуга, укључујући и пројектне приједлоге за ПАЗ програм, као и одговоре на хитна стања потребе;
- усаглашени мјешовити тип буџета и
- усаглашен процес анализе и ревизије
- **Развој приступа који полази од потреба клијената**

Сврха развоја приступа који полази од потреба клијента је одмицање од постојећег институционалног система пружања услуга према изради процјене стања корисника услуга како би се средства усмјерила на процијењене потребе у договору са клијентом. Развој овог приступа ће укључити систем који:

- је усмјерен на потребе;
- је утврђен према усаглашеним критеријима вредновања на локалном нивоу;
- је заснован на процјени потреба појединаца;
- у основи има план индивидуалне неге и
- омогућава корисницима услуга да учествују у доношењу одлука.
- **Промена система дјечије заштите**
 - одвојити компоненте социјалне заштите и система дјечије заштите, а права у дјечијој заштити усмјерити на остваривање дјечијих права
 - развијати услуге према специфичним потребама дјеце
 - увести механизме заштите дјеце која захтијевају посебну заштиту

- **Развој Центра за социјални рад и Одјела за друштвене дјелатности**

Континуирани развој алтернативног, рентабилног система социјалне заштите и пружања услуга путем Центра за социјални рад (ЦСР) (или Одјела за друштвене дјелатности) укључујући филозофију и водеће принципе “приступа који полази од потреба клијента”. Овај развој ће такође обухватити и:

- подршку партнерству и водећој улози заједнице у стварању социјалне политике кроз сарадњу са општином, другим општинским органима, НВО-има, МЗ и осталим скупинама и удружењима у оквиру заједнице;
- стварање кадровских структура, са јасно дефинисаним улогама и одговорностима, за подршку идеје о партнерству;
- унапријеђење улога и одговорности управног одбора;
- базу података о клијентима;
- развој стандарда квалитете пружања услуга;
- развој процеса праћења и анализе, укључујући службену инспекцију услуга;
- разноврсна и свеобухватна основа финансирања и
- развој заједничких и флексибилних буџетских система.

- *Развој институционалног смјештаја*

Сврха увођења филозофије и водећих принципа садржаних у усвајању “приступа који полази од потреба клијента” је побољшање квалитете живота људи који живе у институцијама. Ово ће се постићи кроз развој програма индивидуалне његе клијената. Поред овог развоја, разматрати ће се већа примјена приступа на нивоу заједнице као алтернатива дугорочном пружању његе у институцијама, а ово ће резултирати смањењем кориштења и трошкова смјештајних капацитета у институцијама.

Овај развој укључује:

- развој планирања индивидуалне његе за све штићенике;
- увођење редовних службених анализа ових планова индивидуалне његе;
- увођење организоване помоћи и доквалификацију кадрова;
- увођење минималних квалитета за стандарде његе адекватних за све оне који пружају услуге;
- јачање формалних контаката између особља ЦСР (или Одјела за друштвене дјелатности), штићеника и њихових породица и
- методе истраживања и налажења алтернативних начина за обезбјеђење смјештаја, његе и помоћи.

- *Развој сарадње између организација*

Даљњи развој сарадње између ЦСР (или Одјела за друштвене дјелатности) и других локалних организација ће обезбиједити допринос сваке организације у виду најбољег и најрентабилнијег рјешења при задовољавању процијењених потреба појединих клијената. Уложени труд на локалном нивоу ће допринијети наставку развоја сарадње између следећих повезаних подручја:

- образовање
- здравство и
- полиција и правосуђе

- *Развој механизма контроле и координације рада у систему социјалне заштите*

Потребно је успоставити посебно координационо тијело на нивоу општине, кога би сачињавали представници корисника, цивилног сектора, професионалаца и носилаца социјалне заштите, чији би задатак био да иницира, координира, истражује и планира рад унутар система социјалне заштите у локалној заједници.

- *Финансијска и законодавна пишања*

Развој приступа имплементацији социјалне политике, који се базира на чињеници да закон, администрација и финансије нису саме по себи циљ, него треба да “полазе од потреба клијента” и као такви треба да се побрину да клијенти добију новчане надокнаде и услуге које им припадају. Прихватајући овај “приступ који полази од потреба клијената” у локалном, општинском контексту, радници у државним службама, уз помоћ невладиног сектора и других агенција, дјелују креативније у оквиру постојећег законодавног система како би увели позитивне промјене за постизање ефикаснијег кориштење средстава. Ово ће се постићи кроз:

- утврђивање јединичне цијене за пружање постојећих услуга у цијелом сектору;
- проналажење алтернативних рјешења за усмјеравање и дистрибуцију новчаних средстава;
- подршка страном финансирању кроз партнерства са НВО-има и
- утврђивање прихватљивих метода за удруживање финансијских средстава

2. Учврстити Партнерства на нивоу заједнице

Договорени задаци за остваривање овог циља су следећи:

- *Конципиран развој Пројеката активности у заједници (ПАЗ)*

Кроз непрекидно јачање формалних и неформалних веза између општина, ЦСР (или МСПД), НВО-а и МЗ-а, стварањем структура које ће подржати бољу сарадњу између различитих сектора чиме ће се постићи ефикасније кориштење средстава. Ово ће се постићи кроз даљњи развој:

- комбинованог система помоћи;
- координација и кориштење капацитета НВО-а путем НВО форума или других облика консултација;
- приступ алтернативним изворима финансирања НВО-а;
- формално уговарање пружања услуга када и гдје се укаже потреба за то и
- тестирање партнерства на локалном нивоу у пракси кроз Пројекте активности у заједници.

- ***Развој Пројеката активност у заједници (ПАЗ)***

Развој ПАЗ-а се чини као прилика да се учврсте постојећа, као и да се на веома практичан начин тестирају нова партнерства у заједници. ПАЗ ће се надоградити на постојеће активности и приказати нове пројектне активности као и алтернативне методе пружања и побољшања услуга социјалне заштите на локалном нивоу. Намјера је да се путем ПАЗ-а:

- развијају нове мреже између актера у подручју социјалне заштите;
- унаприједи процеси и системи организовања и пружања њега и помоћи;
- побољша комуникација између организација, корисника услуга и шире заједнице;
- боље искористе постојећи ресурси (материјална средства, кадрови и остала средства) и
- да се боље усмјеравају средства социјалне заштите и то према онима који су евидентирани као најугроженији случајеви.

- ***Развој и наставак рада Управних одбора пројеката (УОП)***

Непрекидно учешће УОП-а у праћењу и имплементацији Плана активности у општини ће допринијети томе да разне интересне групе у заједници буду сасвим упознате и да активно учествују у развоју и имплементацији договореног програма промјена. Активно учешће УОП-а ће подстаћи ширење ових промијена у ширу заједницу. чланови УОП-а ће омогућити и подржати заједнички рад, разрадити најбоља искуства општине и ЦСР, видјети каква је врста обуке и помоћи потребна и подијелити међусобно нека практична искуства која су стекли у припремној фази Пројеката активности у заједници.

- ***Развој и наставак рада Координационих група пројеката (КГП)***

Тренутно учешће КГП-а у пружању стратешких смјерница на државном и регионалном нивоу као и савјета у вези овог и остала три Плана активности у општини у оквиру пројекта ће утицати на ширење стечених искустава на државном, ентитетском и кантоналном нивоу (ФБиХ), а иста ће се проширити и у друге општине.

3. Промовисање иновације у социјалној заштити на локалном нивоу

Комбинација увођења Приступа који полази од клијента, развоја ЦСР, јачања партнерства на нивоу заједнице и ПАЗ-а ће омогућити заговарање нових и алтернативних метода промовисања иновација у социјалној заштити на нивоу локалних заједница.

Стратегија о општинским комуникацијама и односима с јавношћу

Циљ Стратегије о комуникацијама и односима с јавношћу је да подржи и информише што је могуће више представника разних институција и у јавном и у НВО сектору (на свим нивоима), као и јавност уопште, о циљевима и напретку имплементације Плана активности у општини, и то на следећи начин:

- промовисањем циљева плана;
- прикупљањем информација и извјештаја о прогресу имплементације и
- подизање свијести институција и јавности о проблемима у социјалној заштити.

У реализацији наведеног, циљ стратегије је:

- имплементација плана у општини и локалној заједници како би се:
- широка јавност упознала са циљевима плана;
- прикупиле информације о процесима и имплементацији планова и
- промовисала достигнућа, резултати и стечена искуства.

Поред овога, сврха Стратегије о општинским комуникацијама и односима с јавношћу је:

- подизање институционалне свијести о проблемима у социјалној заштити у општинама, МЗ-ма, ЦСР и НВО-има тако што ће се:
- подизати институционалну свијест о проблемима у социјалној заштити и њиховим посљедицама, укључујући цијело грађанство а не само кориснике;
- измјенити свијест и ставови институција на локалном нивоу, и у јавном и у НВО сектору, у тражењу алтернативних метода пружања услуга у подручју социјалне заштите и
- пружити подршку овим институцијама у настојањима да промовишу промјене у постојећој пракси.